

મેસર્સ સી. ડી. શાહ. એન્ડ કો. ફૂત.

બ્રિટિશશાળા માટે ત્રિવેદિવાચનમાળા

પુસ્તક બીજાના અર્થની નોટ.

(જેની અંદર અર્થ; વાક્યના ભાવાર્થ; દરેક પાઠના સવાલ; પાઠના સાર; પાઠમાંથી મળતા બોધ; કવિતાની સમજુતી ભાવાર્થ સાથે; પાઠવાર અથવા શબ્દો તથા જોડણીઓ આપવામાં આવેલાં છે.)

૧૯૧૧: ૧૧

ન્યન ૧—મેસર્સ. સી. ડી. શાહ. એન્ડ કો.

ન્યનારન દેકાણુ-શાહપોર મુરત.

પ્રમિદ કરના—C. M. Shah.

પ્રમિદ કરનાનુ દેકાણુ શાહપોર-મુરત.

આ પુસ્તકને ૧૯૧૧ માં રૂપમાં આકર મુ દ્રવ્ય નજાર કરાવ્યું ન

૧૫માર—રઘુભાઈ લલ્લુભાઈ દેશાઈ.

જાપનાનુ દેકાણુ શ્રી 'અનાવિન' પ્રિ પ્રેસ, અગતપરી ભાગા મુરત

અકટોબર. કિ મત પાંચ આના. [મત ૧૯૨૪

૧૧૮૧૨

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ સંગ્રહ
આદિવાદ
ગુજરાતી કોપીકાંઈ સંગ્રહ
૧૨-૧૦

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગૂજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૨૮૧૪ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ યુક્ત ૨૦૧૨૮૦૧૦૨

વિષય મધ્યમ : ૮૪૩ : ૬ : ૨૧

મેસસં. સી. ડી. શાહ એન્ડ કો. કૃત.

→ બ્રિટિશશાળા માટે ←

ત્રિવેદિવાચનમાળા

પુસ્તક ખીજના અર્થની નોટ

જેની અંદર અર્થ; વાક્યના ભાવાર્થ; દરેક પાઠના સવાલ;
પાઠનો સાર; પાઠમાંથી મળતો બોધ; કવિતાની સમજૂતી
ભાવાર્થ સાથે; પાઠવાળ અથવા શબ્દો તથા જોડાકરો.

સૂચના:—કવિતામાંના અશુદ્ધ શબ્દ શુદ્ધરૂપે લખ્યા છે.

પાઠ ૧ લો

શહનશાહ=મહારાજાધિરાજ

વારસ=હકદાર

કેળવણી=શિક્ષણ

ખલાસી=વહાણ હકારનાર

મળતાવડા=મીલનસાર

હુકમ=આજ્ઞા

મુસાફરી=દેશ દેશ ફરવું તે

મહારાણી=મોટાં રાણી

વડીલ=ચોટા

પાટવી કુંવર=ગાદીના વારસ

ખાનુ=મણીઆણી

મુનશી=ઉર્ફ શીખવનાર

ઉર્ફ=મુસલમાનની ભાષા

ઉપકાર=આભાર; પાડ

કિનારો=કાઠો

સવાલ—સાથે પાને કોનું ચિત્ર છે? આપણા શહનશાહનું
નામ શું? શહનશાહનું આ જ્યોર્જના માખાપનાં નામ કંઈ.
આપણા રાજ્યને વહાલમાં શું કહે છે? એમનું લખ કેટલા

૨] ત્રિવેદિ વાં ૦ પુસ્તક ૧ લાના અર્થની નોટ ચાર આના

વરસની ઉંમરે ને કોની સાથે થયું હતું? આપણા પાટવી કુંવરનું નામ શું છે? શહનશાહ અને શહેનશાહ બાનુ હિંદુસ્તાનમાં કયારે ને કેટલીવાર આવ્યાં હતાં? શહનશાહ ૭ મા એડવર્ડના માંતુશ્રીનું નામ શું? આપણા શહનશાહ હિંદુસ્તાનમાંથી પાછા ક્યાં ત્યારે તેમણે શું કહ્યું હતું?

પાંચમા જ્યોર્જ, સાતમા એડવર્ડ, એલેકઝાન્ડ્રા, કેળવણી, દરિયાના, લશ્કર, એડવર્ડ, આલ્બર્ટ, હિંદુસ્તાન, વિક્ટોરિઆ, મુનશી, ઉર્દૂ,

પાઠ ૨ જો પોપટ.

કદ્દ=આકાર; ઘાટ

છાંટ=ભાત; ઝીણા છાંટા.

પંજે=પાંચ આંગળાનો જથ્થો

નકલ=ખીજનું જોઈ તે પ્રમાણ કરવું તે.

નકલખાજ=નકલ કરનાર.

શબ્દ=એક કે વધારે અક્ષર

મળવાથી કાંઈ પણ અર્થ

સમજાય તે.

બાક્ય=એક કે વધારે શબ્દો

મળીને મનમાં ધારેલો વિચાર

જેથી પુરો જણાવાય તે.

હાસ્તો=ખડ્ગો.

નાઉમેદ=નિરાશ.

ચોક્યો=નવાઈ પામ્યો.

ખરીદી=વેચાતો લઈ.

પોપટીઆ=સમજ વગરનું

સવાલ—પોપટનું કદ મોટામાં મોટું અને નાનામાં નાનું કેવડું હોય છે? પોપટનો રંગ કેવો હોય છે? પોપટના પગે કેટલાં આંગળાં હોય છે ને તે કેવી રીતે હોય છે? પોપટ શું શું ખાય છે? પોપટને વધારે શું ભાવે છે? વાંદરાંને

નકલ કરતાં આવડે છે તેમ કયા પક્ષીને આવડે છે ?
પોપટીઆ લઘુતર એટલે શું ?

બોધ—સમજ્યા વગર શીખવાથી વખત ને મહેનત નકામાં જાય છે, માટે સમજીને શીખવું.

ફૂટ, છાંટ, ટૂંકી, મજબૂત, હોશિયાર, પુસ્તકમાં,
મિચાઉં, છૂટક, શબ્દો, વાક્યો, શિખવે, હાસ્તો
કિંમત. રૂપીઆ, ખરીદી. પોપટીઆ.

પાઠ ઝળે
દાખલો લેતાં વિચારજો.
દાખલો લેવો=ખીજાનું જોઈકરવું
અઘરો=મુશ્કેલ.
પાર=સામે કાંઠે.
હાંફું=ઉપરા ઉપરી દમ લેતું.
ખળખળ=ખપાટાખંધ.

હાસ=સંતોષ થવાથી બોલાતા
શબ્દ.
રિખાઉં=દુઃખી થાઉં; હેરાન થાઉં
બોજો=ભાર; વજન.
ઉલટો=સામે.
ડંડુકા=ટુંકી જાડી લાકડી.
પસ્તાવાનું=દિલગીર થવાનું.

સવાલ—એક ગધેડા ઉપરનો ભાર પાણીમાં પડવાથી
ઓછો થયો અને ખીજા પરનો વધ્યો તેનું કારણ શું ?

બોધ—વિચાર કર્યા વગર દાખલો લેવાથી સુખને ખદલે
દુઃખ થાય છે,

ગધેડાં, ડંડુકા, બિચાઈ, અથડાયો, ઊઠ્યું, માંડ્યું,
રિખાઉં, ઉલટો, વધ્યો. દુઃખ, પસ્તાવાનું.

પાઠ ૪થો બોડો

દેખાવડું=શોભિતું.

કેમદા=સરસ.

જન=બોડાપર ભેગવાની આમ-
ડાની બેઠક.

પલોટી=મહાવરો કરાવી.

યાજ=બોડાની ગરદન પરના
વાળ (સિંહની ગરદન પર
પણ એવા વાળ હોય છે.);
કેશવાળી.

અંધારી=અગદ, બોડાની આંખ
બાંધવાનું આમડું.

તેજ=પાણીદાર; વેગથી આ-
એવો.

તાબેદાર=તાબે રહેતાર;
આજ્ઞાધીન

કીમતી=ઘણીકિંમતનો; અમૂલ્ય

પાણીદાર=તેજ: અગવાન.

ખરીદો=વેચાતો લીધો.

ઓળો=પડછાયો: છાંયો.

ચમકતો=ખીતો.

પંપાળી=હાથ ફેરવી.

થાખડી=ચપટે હાથે ધીમે ધીમે
ઠોકી.

પૂરપાટ=સપાટાખંધ: ઘણી
ઝડપથી

વશ=તાબે

બેઠ્ઠો=લડવૈયો

મુડકું=લાસ: રાખ.

દરકાર=પરવા

વફાદાર=ઘણીની સેવા બજાવ
નાર; નિમકહલાલ.

સવાલ—બોડો શું શું કામમાં આવે છે ? ગાય ને
બોડાને મુકાબલો કરો. ગાડીમાં બેડીએ છીએ ત્યારે બોડાને
અંધારી કેમ પહેરાવીએ છીએ ? બોડો ઘણા વફાદાર પ્રાણી
છે તે દાખલો આપી સમજાવો.

સાર—જનવરને સમજાવીને કેળવવાથી તે વશ થાય
છે. (૨) તેના પર હેતુ રાખવાથી તે હળી જાય છે.

દેખાવડું પલોટી, ઊંચો, ગરદન, અંધારી,
કીમતી પાણીદાર હિંમત સમજ્યા થાબડી.
પૂરપાટ, દોડયો બેઢો મુડદાની.

પાઠ ૫ મો દીવાળી.

દીવાળી=વરસનો છેલ્લો દિવસ.

આતસકેરી=દેવતાની

ખાજી=ખેલ; તમાસો.

આતસકેરી ખાજી=દારૂખાનું

ફાડવું તે.

રહેમાં=મનમાં.

દીંગણ=દેખાય.

પા ઘડી=થોડીવર.

ખાસો=મનનો

તમાસો=ખેલ.

કાંચન ઝાડ=સોનાનું ઝાડ

શાખા=ડાળી.

પત્ર=પાંદડાં.

માત્ર=ફક્ત

હવાઈ=ઉંચે હવામાં જઈ ફરે

એવું દારૂખાનું.

ખરે=નીચે પડે.

નીરખો=જુઓ.

નવાઈ=અચરતી; અચંગા.

ખાજી=તીર.

તહાં-ત્યાં.

નભેથી=આકાશમાંથી.

જાણે ભણે ખાજી તહાં ચડાવ્યું,

તારા નભેથી જઈ પાડી લાવ્યું=

હવાઈ છોડી તે જાણે આકા

શમાં તીર માર્યું તે જાણે

જઈને આકાશમાંથી તારા

પાડી લાવ્યું.

વહીપુજી=હિસાબના ચાપડાની

પુજા કરી.

વહી=હિસાબના ચાપડા

વેંચે=વહેંચે.

નામા=હિસાબ.

ખેચે=લખે.

દેવાલયો=દહેરાં.

૬] ત્રિવેદિ વાં પુસ્તક ૫ માના અર્થની નોટ આઠ આના

અનકૂટ=રાંધેલાં ઘણાઅનાજનો | હર્ષ=હરખ; આનંદ.
દગલો.

સમજુતી—જુઓ દારૂખાનું કૂટી રહ્યું છે, તે જોઈને માણસો મનમાં ખુશી થાય છે; આ ખેલ જોતાં થોડીવારજ સારો દેખાય છે; એના જેવોજ આ દુનિયાનો ખેલ છે. (૧)

કોઠીમાંનો દારૂ સળગી ઊઠે છે, એ જાણે સોનાનું ઝાડ ઊગ્યું હોય એમ જણાય છે; અને તેની ડાળીઓ, પાંદડાં અને ફૂલો નીચે પડતાં દેખાય છે, તે જોવાથીજ કૂટ ખુશી થાય છે. (૨)

હવાઈસળગાવવાથી આકાશમાં ઉંચે જાય છે, અને તેમાંથી તારા નીચે પડે છે તે નવાઈ જુઓ, જાણે ત્યાં સાડું તીર ચઢાવ્યું ને તે આકાશમાં જઈને તારા પાડી લાવ્યું. (૩)

હિસાબના ચોપડાની પુઝા કરી પાન ને સાકર વહેંચે છે, અને નવા હિસાબ ઘણી ખુશીથી લખે છે; દહેરાઓમાં અનકૂટ પુરાય છે, અને માણસો ઘણા આનંદી જણાય છે. (૪)

આતસકેરી, રહેમાં, દીસે, ઘડી, કોડીથી, નીરખો, ખુશીથી, અનકૂટ, હર્ષ.

પાઠ ૬ ફો ટેવ.
લલાની=લાલની; ફાયદાની.
ટટાર=સીધા.
ટેવ=મહાવરો; આદત.

ચહેન=સુખ; નિરાંત.
એની મેળે=આપોઆપ.
આરામ=વિસામો.
એદી=ઘણો આગસુ.

ખસ=એધએ તેટલી; પુરતી.
ચાલાડી=ચંચળાઈ; ચપળતા
સહેજ=જરા.

ટોકયો=ચેતાબ્યો.
પેન્સિલ=સીસાપેન.
ખોતરવો=ખણવો.

સાર—૧ ટટાર ખેસવું. ૨. વાંચતી વખત ચાપડીમાં
જોવું. ૩. શિક્ષક શિખવે ત્યારે શિક્ષક સામુંજ જોવું. ૪. દસ
વાગે સૂવું ને છ વાગે ઉઠવું. ૫. કાન નાકમાં આંગળી ઘાલવી
નહિ. ૬. દાંત કાન ખોતરવા નહિ. ૭. લેખતી વખતે પેન્સિલ
માંમાં ઘાલવી નહિ.

સાંભળશો, અર્ધા, સૂઈ, ટટાર, ટેવ, દહાડા,
ગુરુજી, ઊંઘથી, એટી, ઊઠવું, પૂરું, ટોકયો, પેન્સિલ.

પાઠ ૭ ભોથડ ભીમો ને
મશ્કરો વીશીવાળો.

ભોઠડ=અક્કલ વગરનો, ભોઠ;
ભોટ.

ખારેજડી=વડોદરાની ઉત્તરમાં
ગામ છે

પાલેજ=વડોદરાની દક્ષિણમાં
ગામ છે

નૂર=ભાડું

જુગિથી=તદખીરથી; કળાથી.

સવાલ-ખીમાની વાત કહે.

સાર-ભોથડમાં ન ખપવા માટે કાળજી રાખવી.

ટીખલી=અટક્યાળો; મશ્કરો.
મશ્કરી=મજાક.

મુકામ=રહેઠાણ; વામ.

દર્મિયાન=વચલા વખતમાં.

ખાતરી=ભરોસો

ખિસિયાણો પડી ગયો=
ઝંખવાઈ ગયો; શરમાઈ ગયો;
લજવાઈ ગયો.

ફળ=ફાયદો.

ભોઠક, વાણીઓ, છૂડું, નૂર, ઘાલ્યું, દિશા,
વીસીમાં, ઊતર્યો, ધારું, ભુક્તિથી, ઉઘાડી, ટીખલી,
ખચ્યું, બિલાડું, મશ્કરી, મૂક્યું, ખૂબ, હસ્થો,
દર્મિયાન, ખિસિયાણોજ,

પાઠ ૮ કાચબો ને હંસ.

સ્વચ્છ=ચોકડું

રળિયામણું=મુંદર; શોભિતું.

વાચનમાળા=વાંચવાની ચાપ-
ડીની હાર

સરસ્વતી=વિદ્યાદેવી

ચિત્ર=છબી

હંસ=એક જાતનું પંખી; સર-
સ્વતી તથા બ્રહ્માનું વાહન.

દુકાળ=અનાજ પાણી ન મળે
એવો વખત.

વલે=હાલ; હવાલ; સ્થિત; દશા

વળવાનું=કામ થવાનું

છૂટવાનો=નીકળવાનો.

રસ્તો=ઉપાય; ઈલાજ.

ચીપ=પટી.

નજર=આંખ; નીંધા.

અચંબો=નવાઈ; આશ્ચર્ય.

શોરખકોર=મોટો અવાજ;

ધ્યાન=ચિત્ત | બુમાટ

શિખામણ=ફાયદાની વાત;
બોધ; ઉપદેશ

સવાલ—કાચબો ને હંસની વાત કહો.

સાર—મિત્રની સારી શિખામણ પ્રમાણે ન ચાલવાથી
નુકસાન થાય છે.

જીવડાંને, રળિયામણું, ચિત્ર, ચિત્રેલો, દોસ્તી,
દિવસ, સુકાઈ, ચિંતા, છૂટવાનો, દાંત, બિડીએ,
મુંગા, બિડયા, શોરખકોર, ધ્યાન, અર્ધું, ઉઘડ્યું;
શિખામણ.

પાઠ ૯ કૌશલ્યા ને રામ
વચ્ચેની વાતચીત.

કૌશલ્યા=દશરથના પટશર્ણી:
રામની મા

કાલા=કાલું કાલું ને બરાબર ન
સમજાય એવું બોલનારા.

(કાલું કાલું=મીઠું મીઠું)

કોમળ=નાબુક.

દેહડી=દેહ; શરીર

લાડકવાયા=લાડમાં ઉછરેલા:

લાડકા.

તન=છોકરા.

રેવાય=રહેવાય

મુંને=મને.

વનકુળ=ઝાડની છાલનાં લુગડાં:
વલ્કલ.

તજી=છોડી.

સૂણી=સાંભળી.

સુખદાતા=સુખના આપનાર.

ગિરિધર=એ નામના વૈષ્ણુવકવિ

સમજુતી—રામચંદ્રજી વનમાં જવા માટે કૌશલ્યા
માની રજા લેવા આવ્યા ત્યારે કૌશલ્યા મા એમ બોલ્યાં
કે ઓ મારા વહાલા કાલા કુંવરજી, તને જંગલમાં જવા
દશિ નહિ. (૧)

ઓ મારા વહાલા, કાલા કુંવરજી, મારા લાડકા છોકરા,
તારું શરીર ઘણું કોમળ છે (૨)

ઓ મારા વહાલા, કાલા કુંવરજી, જેમ ખીજું કોઈ જાણે
નહિ તેમ તને મારી વાડીમાં સંતાડી રાખું. (૩)

ઓ મારા વહાલા, કાલા કુંવરજી, મારાથી તો તારા વગર
રહેવાશે નહિ, તો મને મૂકીને તમે કેવી રીતે જશો ? (૪)

ઓ મારા વહાલા, કાલા કુંવરજી, સારાં લુગડાં પહેરવાનું
સુખ છોડીને વનમાં ઝાડની છાલનાં લુગડાં કેમ પહેરશો ? (૫)

કૌશલ્યાના એવાં વચન સાંભળીને રામજી બોલ્યા, એ
સુખ આપનારા માતાજી સાંભળો, તમે મનમાં ધીરજ રાખો. (૬)

એ સુખ આપનારા માતાજી સાંભળો, હું થોડા વખતમાં
પાછો આવીશ, માટે તમે મને વનમાં જવાની રજા આપો. (૭)

બોધ—માળાપનો હુકમ માનવો.

કૌશલ્યા; બોલ્યાં; વાડીમાં; આજ્ઞા;

પાઠ ૧૦ સસહુ.

ચકચકતી=ચળકાટ મારતી

ટોળેટોળાં=જથાબંધ.

ફૂદકો ભરતું=ઠેકડા મારતું

ખીકણુ=ડરકણુ, ખીચે એવા

મળતા=જેવા; બરાબર.

બચાવ=રક્ષણુ.

રહેઠાણુ=વાસ; મુકમ.

જથાબંધ=સાથે ભેગાં થઈ.

લીલોતરી=આડપાન.

સંભાળ=બરહાસ; જતન; રક્ષણુ ચપળ=ચાલાક.

ફંવાંટાં=કુમળા ઝીણા વાળ ફૂદકો=છલંગ; ફાળા.

સવાલ—સસલાં ક્યાં જેવામાં આવે છે ? સસલાં પોતાનો
બચાવ કરવા માટે શું કરે છે ? પાળેલાં સસલાંને પાંજરામાં
રાખવાનું કારણ શું ? સસલાના શરીરનું વર્ણન કરો. સસલાના
કાન ક્યારે ઊભા થઈ જાય છે ? સસહુ ફૂદકા ભરતું કેમ
ચાલે છે ? સસલાના પંજા કેના જેવા હોય છે ? નખ કેના
જેવા હોય છે ? દાંત કેના જેવા હોય છે ? આગલા દાંત
કેવા હોય છે ? સસહુ શું શું ખાય છે ? સસહુ કેની પેઠે
આંધળું જન્મે છે ? જનાવરો સસલાનો નાશ ન કરતા હોય

તો શું થાત ? મસલું ગરીબ પ્રાણી છે તેથી ઈશ્વરે એનાં આંખ, કાન અને પગ કેવાં બનાવ્યાં છે ?

સાર—પરમેશ્વરે દરેક પ્રાણીનાં શરીરના ભાગો તેનું રક્ષણ થાય એવા બનાવ્યા છે.

ટોળેટોળાં; જથાખંધ; પાંજરામાં; મુંવાળાં;
ફંવાંટાં; પૂંછડી; ફૂદકો; રહેઠાણ; ચપટા; પાંદડાં;
કુતરાંબિલાડાં; આંધળાં; ઈશ્વરે.

પાઠ ૧૧ ભલાં મહારાણી

વિકટોરિઆ.

મહારાણી=મોટાં રાણી.

વિકટોરિઆ=હિંદુસ્તાનનાં
મહારાણી.

કારભાર=વહીવટ

હાથમાં=તાબામાં.

વેપારી મંડળ=ઈસ્ટ ઇન્ડીઆ
કંપની.

બળવો=ખંડ; હુલુડ.

અમલ=રાજ્યકારભાર

અલાહાબાદ=ગંગા ને જમના
નદીના સંગમ પર શહેર છે
તે; પ્રયાગ.

વચન=કોલ; કબુલાત.

આળાદી=ચઢતી.

શાંતિ=સુખ.

દયાળુ=દયાવાળાં.

અમલદાર=અધિકારી.

સહી=મતુ; કબુલાત; મંજુરી.

લાભમાં=ફાયદાને માટે.

દિલગીર=નાખુશ.

જોદ્દો=લડવૈયો.

ચાલ=રીતભાત; વર્તણુક.

ઉપકાર=પાડ; આભાર.

માફી આપી=છોડી દીધો.

વખતસર=મુકરર કરેલા વખત

આતુર=ખુશી

રાહ=વાટ

શરમિંદી પડી=શરમાઈ

૧૨] ત્રિવેદિ વાં પુસ્તક ૪ થાના અર્થની નોટ સાત આના

સવાલ—મહારાણાશ્રી ભલાં ને દયાળુ હતાં તેની વાત કહો.

વિકટોરિઆ; સિપાઇઓનો; અલાહાબાદ; ઇનસાફ;
શાંતિ; દયાળુ; પૂછ્યું; દિલગીર; ખૂશ; ધૂળતો.

પાઠ ૧૨ અણુસમજી ને જોમથી=એકદમ.

સમજી ઘેટાં. ધક્કો=હડસેલો.

અણુસમજી=સમજણ વગરના ટક્કર લડાવી=માથે માથા

સમજી=સમજણવાળા. અફાળ્યા

ઢોળાવ=ઢાળ; ઢગાણું. જોખમ=તુકસાન; હાનિ.

જોસમાં=અપાટાખંધ. રસ્તો માપવો=રસ્તો કાઢવો;

હઠે=જીદે નિકાલ કરવો.

ટક્કર=માથેમાથું અફાળવું તે. શાણું=હાથાં.

અજમાવ્યું=વાપર્યું; ખતાવ્યું. હડીલાં=જીદી; જકડી; મમતી.

માંહોમાંહો=પરસ્પર; એક મદદગાર=મદદ કરનાર;

ખીજમાં આશરો આપનાર.

સવાલ—અણુસમજી ને સમજી ઘેટાંની વાત કહો.

ખોધ—૧) અઘડું કામ પણ મંપીને કરવાથી અંહલું થાય છે. ૨) વખત વિચારીને ચાલવું.

અણુસમજી; ઢોળાવ; ટક્કર; રીંગડાં; અથડાયાં;
માંહોમાંહો; ફૂંધાં; ધક્કો; ઝીડી; સૂઝયો હડીલાં;
મદદગાર.

પાઠ ૧૩ પ્રહલાદ.

પ્રહ્લાદ=હિરણ્યકશિપુ રાક્ષસનો

પુત્ર; વિષ્ણુનો ભક્ત.

ભગીઓ=ભેરાવર; ભગવાન.

સતાવતો=પજવતો; દુઃખ દેતો.

કદે=ખારીલા; દુશ્મનાઈ છોડે
નહિ એવો.

દુશ્મન=શત્રુ; વેરી.

ભગવાન=પરમેશ્વર; પ્રભુ.

ભજન=ભક્તિ

ખિલકુલ=જરાપાણુ; લગારે.

ખારાખડી=પદ.

રામ=ભગવાન.

માથું ધુણાવતો=ના કહેતો.

રામ વિના=ભગવાન વગર.

શીશ=માથું; શિર.

હોલાવે. હોલાવે

જોડીદારો=સાથીઓ; જોડે

ભણનારા.

થાક્યા=કંટાળ્યા; કાયર થયા.

હકીકત=વાત.

ધમકાવ્યો=ધમકી આપી; ખીક
ખતાવી.

ખીક=ધાક; કર.

લગારે હવે! નહિ=જરાપાણુ
વિચાર બદલ્યો નહિ.

મન ઘાલ=ચિત્ત પરોવ; ધ્યાન
રાખ

હઠ=મમત.

વીનવ્યો=સમજાવ્યો

લેખવ્યાં=ગણકાર્યા; પત્ર કર્યા.

લાલચોળ=ધણેજાળ ગુસ્સે

હોળા કાઢી-ધમકી આપી

સંભાર્યા=ચાક કર્યા; સમર્યા.

એકદમ=તરત

ખિહામાણું=ભયંકર; વિકરાળ.

ધૂજવા=થરથરવા

નાશ કર્યો=મારી નાખ્યો

સવાલ—પ્રહલાદના આપનો નાશ કેવી રીતે થયો ?

બોધ—સાચા ભાવથી પરમેશ્વરની ભક્તિ કરવામાં આવે,

તો પરમેશ્વર મદદ કર્યા વગર રહેતા નથી.

પ્રહલાદ; સતાવતો; વિષ્ણુ; ભગવાનનો; કદો;
દુશ્મન; બિલકુલ; ધુણાવતો; શીશ; ધ્રમકાવ્યો;
ડગ્યો; હઠ; વીનવ્યો; ગુસ્સો; સંભાર્યા; અર્ધુ; ધૂજવા.

પાઠ ૧૪ પ્રહલાદને

શિખામણ.

તાતતાણું=આપનું; પિતાનું

માન=આખર; મોટાઈ

રંગીલા=આનંદી.

પાય લાગજો=પગે લાગજો.

કીજીએ=કરીએ.

દિન=દહાડો

રણિઆત=આનંદી; ખુશ; મગન.

વાટ=સ્તો.

મોટવડાઈ=મોટપણ; મોટી

મોટાઈ.

લોપીએ=છોડી દઈએ.

ધર્મ=કરજ; કરવાનું કામ કર્તવ્ય

પંડને=શરીરને; દેહને

પાવન=પવિત્ર; ચોકખી.

નિર્મળ=ચોકખા; મેલ વગરના

શુદ્ધ=ચોકખું; સ્વચ્છ.

પોઢીએ=સૂઈએ.

હસ્તે=હાથ વડે

તરણુ=ધાસ; તૂણ.

હૃદેમાં=મનમાં

કાળિદાસ=ભોજ રાખના

વખતમાં કવિ થઈ ગયા તે.

સમજુતી—ઓ આનંદી છોકરા, તું બાપના કહ્યા પ્રમાણે કરજે, ઓ આનંદી છોકરા, તું માને પગે લાગજો. (૧)

ઓ આનંદી છોકરા, રમતાં ગુસ્સો કરીશ નહિ, ઓ આનંદી છોકરા, રાત દહાડો ખુશ રહીએ. (૨)

ઓ આનંદી છોકરા, દેવતામાં હાથ ઘાલીએ નહિ, ઓ આનંદી

છોકરા, સાંકડે (ગલી કુંચીને) રસ્તે જઈએ નહિ. (૩)

ઓ આનંદી છોકરા, આપણી મોટાઈ છોડીએ નહિ, ઓ આનંદી છોકરા, ઘરમાં આપણી પ્રજા બનવીએ. (૪)

ઓ આનંદી છોકરા, ચોકખા પાણીથી નાહીએ, અને શરીરને પવિત્ર રાખીએ, (૫)

ઓ આનંદી છોકરા, મેલાં લુગડાં પહેરીએ નહિ. ઓ આનંદી છોકરા, શરીર ચોકખું રાખીએ. (૬)

ઓ આનંદી છોકરા, સવારના પહેરમાં સૂઈ રહીએ નહિ. ઓ આનંદી છોકરા, હાથ વળી ઘાસ તોડીએ નહિ. કારણ કે માંહે ભરાય રહ્યું હોઈ તો તે કરડે. (૭)

ઓ આનંદી છોકરા, મેં એવી જે વિદ્યા શીખવી તે ઓ આનંદી છોકરા, તારા મનમાં રાખજે. (૮)

સાર— ૧) બાપ કહે તેમ કરવું ૨) માને પગે લાગવું. ૩) રમતાં રીસ કરવી નહિ. ૪) રાત દિન આનંદમાં રહેવું. ૫) બળતામાં હાથ ઘાલવો નહિ. ૬) ગલી કુંચીને રસ્તે જવું નહિ. ૭) આપણું માન ગુમાવવું નહિ. ૮) ઘરનું જે કામ આપણે કરવાનું હોય તે કરવું. ૯) શરીર ચોકખું રાખવું. ૧૦) ચોકખા પાણીથી નહાવું. ૧૧) મેલાં કપડાં પહેરવાં નહિ. ૧૨) સવાર સૂઈ રહેવું નહિ. ૧૩) હાથેથી ઘાસ તોડવું નહિ.

દિન, વાટ, નિર્મળ, શુદ્ધ, વિદ્યા, હૃદેમાં.

પાઠ ૧૫ કુતરો.	ચતુર=ડાઘું; શાણું; સમજું
પોળોમાં=શેરીમાં; ફળીઆમાં;	ચોકી=તપાસ; દેખરેખ; સંભાળ
મંહોદ્દામાં	સંકેચાર્ધ=સંક્રાંધ
રખડતાં=ધણી વગરનાં.	ચીખાં=ચપટાં; બેઠેલાં
હડે હડે કરે છે=કાઠી મૂકે છે	આણીદાર=આણીવાળા
દેખાવડાં=શોભિતાં	અક્રડ=ટટાર
વફાદાર=નિમકહલાલ; ધાણીની	લખડતા=જુલતા; લટકતા
સેવા કરનાર	મદદ=આશરો; આધાર
જોખમમાં=નુકસાનમાં,	ચંચળ=ચાલાક; ચપળ
આક્રમમાં	ગંધ=વાસ
ખાડાખેયા=ખાડાટેકરા	જડખાં=ડાચાં
અટકતું=થોભતું; ઊભું રહેતું	લટકતી=લળડતી
ચેતતો=સમજતો	લાળ=ચીકણું થુંક
સાચવીને=સંભાળીને; જાળવીને	માં વાટે=માંને રસ્તે

સવાલ-રખડતાં અને પાળેલાં કુતરાના દેખાવમાં શો ફેર હોય છે? આ પાઠમાં આવેલા વફાદાર ને ચતુર કુતરાની વાત કહો. કુતરાના શરીરનું વર્ણન કરો. કુતરાના કયા કયા ભાગ ચંચળ હોય છે? આપણા પરસેવા શરીર વાટે નીકળે છે કુતરાનો પરસેવા કયે વાટે નીકળે છે? કુતરા શું શું કામ કરે છે કુતરો કેવું પ્રાણી કહેવાય? જ. શિક્ષક.

બોધ-કુતરાની પેઠે આપણે માખાપ, ગુરુ, શેઠ અને રાજા તરફ વફાદાર રહેવું જોઈએ.

ગંદાં, ખાડાઝેયા, અટકતું, ચેતતો, તપાસ્યાં,
દૂંકા, અકડ, લખડતા, દૂરથી, ગંધ, જઠખાં.

પાઠ ૧૬ ન્યાય જોવો હોય
તો મલાવ જુઓ.

ન્યાય=ધનસાફ

ન્યાયી=ધનસાફી

ઉદાર=મોટા મનનો; સખી

સિદ્ધપુર=એ સરસ્વતીને કાંઠે
જત્રાનું ઉકાણું છે.

રૂદ્રમાળ=મહાદેવનું દંડરૂં

શાણી=ગાંધી; સમગ્ર

મોટામનની=ઉદાર; સખી

કેળવવાનો બોજો=અકડલ
વધારવાનું કામ

મલાવ=એ નામનું મીનજ-

દેવીએ બંધાવેલું ધોળકામાં
તળાવ છે

મનમાનતી=મન ખુશ થાય
એટલી

રકમ=રૂપીઆ; રીજ

સલાહ=અભિપ્રાય; વિચાર

ખાનગી=પાતાની

ગેરધનસાફ=અન્યાય

બેડોળ=ઘાટ વગરનો; કદરૂપો

શાખ=ધનિષ્ઠા; મરજી

ખાતર=માટે

અન્યાય=ગેરધનસાફ

શાખાશ-ધન્ય

કહેવત=કહેતી

સલાહ—ન્યાય જોવો હોય તો મલાવ જુઓ એ કહેવત
શાથી પ્રતી? સિદ્ધપુર કઈ નદીગર આવેલું છે? રૂદ્રમાળ એટલે
શું એ કોણે બંધાવ્યો ને કોણે પુરો કર્યો? સિદ્ધપુર નામ
પાડવાનું કારણ શું? સિદ્ધપુર શાને માટે પ્રખ્યાત છે?
સિદ્ધરાજના આવ અને માનું નામ કહો. મીનજદેવી દયાળુ
ને ન્યાયી હતાં તે તમે શા પરથી કહી શકો છો?

સાર—આપણી પાસે સત્તા હોય તોપણ સત્તાનો ખોટો ઉપયોગ કરવો નહિ.

ન્યાય, સિદ્ધરાજ જયસિંહ, સિદ્ધપુર જત્રાનું, સરસ્વતીને, કિનારે, રૂદ્રમાળ, મીનજદેવી, માલિક, મિલકત, ગેરઠનસાફ.

પાઠ ૧૭ મારી ફૂલવાડી.

ખાધે પીધે મુખી=સાધારણ

સારી સ્થિતિવાળા

ખચરવાળ=છોકરાં છૈયાંવાળાં

હંમેશ=દરરોજ; નિત્ય

છાયા-પડછાયો; ઓળો

મુગંધ=સારી વાસ

કેટલાંક=કોઈ કોઈ

ગુણ=શાયદો; લાલ

ધૂણી=ધુમાડો

મથાળે=ઉપલે ભાગે

ખુશખોદાર=મુગંધીવાળા

ખારમાસી=ખારે માસ ઊગે

એવો છોડ

સવાલ—તમે જોયાં હોય તે આડનાં નામ દો. લીમડો, ખોરસલી; આમલી, આંખો ને કેળ શું કામમાં આવે છે? લીમડાનાં લાકડાં તથા પાંદડાંનો ઉપયોગ કહો. લીમડાનાં આડ કેટલી તરેહનાં થાય છે ને તે કયા કયા? ફૂલઆડ ગણાવો.

તુલસીદાસ, ઇંદુ, મણિધર, કુસુમ, ધૂણી, જસુસનું, મથાળે, ખુશખોદાર, ઉનાળામાં.

પાઠ ૧૮ જેવી સોખત

તેવી અસર.

સોખત=સંગત; દોસ્તી

અસર=લાગણી; ફળ; પાસ

જેવી સોખત તેવી અસર=

જેવી દોસ્તી હોય તેવો તે થાય

દુષ્ટનો=હલકાનો; નહારાનો;
નીચનો
સંગ=સોબત; દોસ્તી
બુદ્ધિ=અક્કલ; સમજ
ગુણુ=સારાં લક્ષણ
ગુમાવે=ખુચે

રીત=ચાલચલગત; વર્તણુક
ઉંચ જન=સારા માણસ
સંગત=સોબત
કદાપિ=કોઈ વખત
દન=દિવસ

સમજુતી—હલકા માણસની સોબત કરવાથી નહારી બુદ્ધિ આવે છે, હલકા માણસની સોબત કરવાથી સઘળા સારા ગુણો ખુચે છે. હલકા માણસની સોબત કરવાથી નહારી બોલી આવે છે, હલકા માણસની સોબત કરવાથી હલકીજ ચાલચલગત ગમે છે, હલકો માણસ હલકાં કામ કરે છે, તેથી તે હલકો કહેવાય; પણ સારો માણસ કહેવાય નહિ. સામગ કવિ કહે છે કે હલકાની સોબત કોઈ વખત કોઈ પણ દિવસ કરવી નહિ.

બોધ—નહારાની સોબત કરવી નહિ, પણ સારાની સોબત કરવી.

દુષ્ટ, બુદ્ધિ, સંગત, કદાપિ, સામળભટ્ટ.

પાઠ ૧૯ ધર્મસેન ને પાપ-
સેન ભાગ ૧ લો.

ધર્મસેન { માણસનાં નામ
પાપસેન { છે.

દાનત=વિચાર

પુરી=નહારી; ખરાબ

ફોસલાવીને=બોટું મમબ-
વીને; પટાવીને

પુષ્કળ=ઘણું

પચાવી પડીશ=લઈ લઈશ

ધારી=વિચારી; સમજ

પરદેશ=બીજો દેશ; પારકો દેશ

૨૦] ત્રિવેદિ વાં ૦ પુસ્તક ૪ થાના અર્થની નોટ સાત આના

સુસાફરી=દેશ દેશ ફરવું તે
ચતુરાઈ=હક્કાપણ
વાણીના=ખોલના
જાળમાં=લુચ્ચાઈમાં; ફાંદામાં
લપટાયો=ફસાયો

ફેલી ખાશે=સમજાવી પટાવી
લઈ લેશે
લુચ્ચાઈ=કપટ; છેતરપંડી
માન્યું=કબુલ કર્યું

ધર્મસેન, દાનતનો, પુષ્કળ, ચતુરાઈ, લુચ્ચાઈ.

આક ૨૦ ધર્મસેન ને પાપ-
સેન ભાગ ૨ જો.

ખાલી=પૈસા વગરનો
સરકાર=રાજ
વનદેવી=વનની દેવી
સાક્ષી-સાંહિદ; નજરે જોનાર
જખોલ-પં લાણ
ન્યાયાધીશ-ઈન્સાફ કરનાર
અમલદાર
મારે માથે પાપ કોણ

ઓરાદે છે=મન કોણ પાપી
ઠરાવે છે
જાહેર=જાણીતું
ઘટતી=લાયક; જોઈએ તેવી
ખાડો ખોદે તે પડે=ખીજાને
નાખવા માટે ખાડો ખોદે.
તો તેમાં તે પોતેજ પડે.
મતલબ કે ખીજાને નુકસાન
કરી પોતાનું ભલું કરવા ધારે
તો તેને પોતાનેજ નુકસાન થાય

સવાલ—ધર્મસેન ને પાપસેનની વાત કહો.

સાર—“ખાડો ખોદે તે પડે” ‘વાવે તેવું લણે, કરે તેવું પામે’

પૂછ્યું, ફરિયાદ, સાક્ષી, ન્યાયાધીશ,

પાઠ ૨૧ ધણીનું ધાયું થાય.

ધણીનું ધાયું થાય=પરમે-

શ્વરની મરણ પ્રમાણે થાય

ધાયું=ધારેલું; મરણ પ્રમાણે

મિથ્યા=ફેકટ; નકામો

મલકાય=ખુશ થાય

નરનાથી=માણસનાથી

નીપજે=થાય

ધાય=દોષ; જાય

કર્તા=પરમેશ્વર, બનાવનાર

કરુણા=મહેર; દયા

ધરી રહે=એમની એમ રહે

ધારણા=વિચાર; અટકળ

ધારણા ધરી રહે=વિચાર

એમના એમ રહે; વિચાર

પ્રમાણે થાય નહિ.

ભાણે=ભાગ્યામાં

ભાણે ભર્યા=થાળી પીરસેલાં

આશા=ઉમેદ

અંતરમાં=મનમાં

અદપબળ=થોડા બળવાળો

આદમી=માણસ

ફેકટ=નકામો; મિથ્યા

શીદ=શા માટે

કુલાય=ખુશ થયા

સમજુતી—માણસ સમજે છે કે મેં કર્યું, એમ સમજી મનમાં ફેકટ ખૂશ થાય છે. માણસનાથી કંઈ થઈ શકતું નથી, પરમેશ્વરની મરણ પ્રમાણે થાય છે. (૧)

વાણીઆ વહાણમાં બેસીને પૈસા કમાવા માટે પરદેશ જાય છે, પણ તે પૈસા લાવે કે પોતે પાછો આવેજ નહિ. પરમેશ્વરની મરણ પ્રમાણેજ થાય છે. (૨)

પરમેશ્વરની મહેરબાની વગર આપણાથી કંઈ પણ કરી શકાય નહિ. આપણા વિચાર એમના એમ રહે છે. પરમેશ્વરની

મરણ પ્રમાણેજ થાય છે. (૩)

થાળીમાં પીરસેલાં જમણેા જમ્યા વગર એમના એમ રહી જાય છે, ને મનની ઉમેદ મનમાંજ રહે છે. પરમેશ્વરની મરણ પ્રમાણેજ થાય છે. (૩)

અરે થોડા બળવાળા માણસ, તું નકામો શું કરવા પુલાય છે ? દલપતરામ કવિ કહે છે, કે જગતમાં પરમેશ્વરની મરણ પ્રમાણેજ થાય છે. (૪)

બોધ—માણસનું ધારેલું કંઈ પણ થતું નથી, પણ પરમેશ્વરની મરણ પ્રમાણેજ બધું થાય છે.

ધણીનું, ધાર્મ્ય, મિથ્યા, વાણીઆ, કર્તાની, કરુણા, ભર્યા, શિદ.

પાઠ ૨૨ નમનતાઈરાખો.

નમનતાઈ=નમ્રતા: વિનય

શાહનશાહ=મહારાજાધિરાજ;

મહારાજાના પણ રાજા

બદલાવાના=ફેરફાર કરવાના

થોશાક=પહેરવેશ

પારખે=ઓળખે; જાણે

ફંટાતો=બદલાતો

પાસ=બાજુ; તરફ

સત્તા=હકુમત

દમામ=ભપકો; રોપ

અક્રુડ=અભિમાની; અભિમાનનો ભરેલો

ધરે=ચલાવે; કરે

સફાઈથી=રોપથી; ખંચાયા-વગર; ચોક્કખી રીતે

મગરૂરીમાં=મોટાઈમાં;

અભિમાનમાં

તરહી=મહેનત; તકલીફ

પાયરી=દરબાજો; ઓઢો

બેદરકારી=બેફકારાઈ

ઉડાવ્યો=કાઢ્યો

અચંબો=નવાઈ; આશ્ચર્ય

નાયક=સિપાઈના ઉપરી

હવાલદાર=નાયકનો ઉપરી

જમાદાર=હવાલદારનો ઉપરી

સેનાપતિ=લશ્કરનો ઉપરી

ફિકકું પડ્યું=ઉતરી ગયું;

અંખવાઈ ગયું

સવાલ—જમાદાર અને
વાતચીત કહી જાયો.

સાર—કોઈપણ માણસ સાથે તોડછાઈથી બોલવું નહિ,
પણ નમનતાઈથી બોલવું.

એલેક્ઝાન્ડર, પોશાક, ફંટાતો, પૂછ્યો, તસ્દી,
ધુમાડો, ઉડાવ્યો, ફિકકું, જિંદગીમાં.

પાઠ ૨૩ શ્રવણ.

શ્રવણ=એક બ્રાહ્મણ પુત્રનું
નામ

યાત્રા=જાત્રા

કાવડ=એ છેડે સીકાં બાંધેલી

કામડી

ધન્ય=શાબાશ

સાહે=અવાજે

ખુદ=પોતે

હાથે ને પગે પડી=બાણી

નમનતાઈ બતાવી

ખડી=હાજર

આડે માર્ગે=ખોટે રસ્તે

આખી જિંદગીમાં; મરતાં

સુધી

શહનશાહ વચ્ચે થયેલી

ઉત્તમ=સૌથી સરસ; શ્રેષ્ઠ

સેવા=ચાકરી

બાણ=તીર

કમનસીબે=દેવયોગે

હૃદય=લોહીની ટાંકી

દિલગીર=નાખુશ

પણે=પેલી તરફ

વાટ=રાહ

સાદ=અવાજ

પારખ્યું=અખ્યું

ખેલાન=લાન વગરના; ખેડુદ્ધ

છાતીફાટ=ઘણુંજ

રત્ન=આંખ; આધાર

અફસોસ=દિલગીર

શાંતિ=ધીરજ; સખુરી

ઉશ્કેરાયાં=ખીજવાયાં

શાપ=અદુવા

વિન્નેગથી=મુદ્દા પાડવાથી

ઝૂરી ઝૂરીને=મનમાં બળી

બળીને બળીને; બહુ દુઃખ

પામીને

કકળનાં=બહુ દુઃખી દુઃખથી

પૂછ્યો=ફૂંધો [રિતાં

સવાલ—શ્રવણની વાત કહો.

સાર—૧. વગર વિચારે કામ કરવું નહિ. ૨. માખાપની ખરા ભાવથી એવા કરવી.

અવણુ, બ્રાહ્મણ, જડયું, ભદુક, માર્યું, દશરથે, છાતીફાટ, મુદ્દા, રત્ન, અફસોસ. શાંતિ, ઉશ્કેરાયાં, વિન્નેગથી, ઝૂરી ઝૂરીને, શાપ, પૂછ્યો.

પાક ૨૪ હોળી.

હોળી=ફાગણ મુદ્દા પુનેમ;

પનાશની

છૂટ=પરવાનગી; રત્ન

નાકે=છેડે

યોગાનમાં=ખુદી જગામાં

આંખામોર=આંખાના ફૂલ

વધાવે=પધરાવે; નાખે

મદક્ષિણા=ફેરા

રીઝવ્યા=ખૂશ કર્યા

પ્રસન્ન=ખૂશ; સજી

પત કરતી=બણકારતી; લેખ-

વતી

કંટાળ્યા=ઠાયર થયા

વસિષ્ઠ=સમ કૃષિમાંના એક; નઠારા શબ્દો=ખરાબ શબ્દો
 અયોધ્યાના રાજાના કુળગુરુ જાતેજ=પોતાની મેળે
 યુક્તિ=તદબીર; બુક્તિ હોલિકા=દુંડા; હોડા

સવાલ—હોળી કયે દિવસ આવે છે ? હોળીના દહાડામાં
 છોકરાઓ શું કરે છે ? હોળી કઈ જગાએ સજાવવામાં
 આવે છે ? હોળીમાં શુ શુ વધાવે છે ? હોળી વિષે
 વાત કહો.

સાર—કોઈના ચીડવ્યાથી ચિડાઈ આપણી જાતને નુક-
 સાન કરવું નહિ.

મરકરી, છૂટ, નાળિયેર, પ્રદક્ષિણા, રાક્ષસી,
 પ્રસન્ન, કંટાળ્યા, વસિષ્ઠકૃષિ. ચિડવવી. હોલિકા.

પાઠ રૂપ મા તરફ ફરજ. પાદશાહ=મુસલમાન રાજા;
 ફરજ=કરવા લાયક કામ પાદશાહ
 દરકાર=મંભાણ; ખરદાસ સ્નેહ=હેત; પ્રીતિ; ખ્યાર
 ચીવટ=કાળજી; ખંત હાથ આવતી=મળતી
 મામો=માનો ભાઈ ભેટ=ઈનામ; ખુશ થઈ કંઈ
 માસી=માની ખેન આપવું તે
 ઉપકાર=પાડ; આભાર સ્વભાવ=ખાસીઅત: દેવ
 વહાલ=ખ્યાર; હેત તરેહવાર=નવાઈ જેવો
 ભલું=કલ્યાણ; આર ગેરહાજરીમાં=હાજર નહિ
 સિકંદર=ગ્રીસ દેશનો રાજા તે વખતમાં

ખટપટ=તકરાર

ફરી ફરી=વારંવાર; વારે ધડીએ

વજીર=પ્રધાન

ઉપરા ઉપરી=એક પછી એક

સખત=આકરા; ખોટું લાગે
એવા

ફરિયાદ=રાવ

ચિડવાઈ=ખીજવાઈ

ઉત્તર=જવાબ

ખસ=પુરતું; બેઠાંએ તેટલું

આખાદ=ખરે; જખરે;

અંતરનો

સવાલ—ખાળકની દરકાર કોણ લે છે? ખાળક દુઃખ પામે છે ત્યારે કોણ દુઃખી થાય છે? ખાળક માટે પોતાનું સુખ કોણ છોડી દે છે? ખાળકને માટે મા સિવાય ખીજા કોને ફીકર હોય છે? ખાળકને પહેલું ને વધારે શીખવાનું કોના તરફથી મળે છે? માના ઉપકારનો બદલો કેવી રીતે વાળશો? સિકંદર ને એની માતા સંબંધની વાત કહો.

બોધ—મા તરફ વહાલ સખતું ને તે કહે તેમ કરવું.

સિકંદર, રનેહ, ખટપટ, ચિડવાઈને.

પાઠ ૨૬ સાફ કામ.

ફેડો=સારો

માનવદેહ=માણસનો અવતાર

પ્રતાપી=બળવાન; શક્તિવાળો

હિત=લહું; કલ્યાણ

કાળ=વખત; સમય

પરોપકારી=પારકાનું લહું

કરનાર; પરબળુ

શુભ=સારું

પામો=મેળવો

ઠરે=નકકી થાય

જગત્પતિ=દુનિયાનો ધણી;

પરમેશ્વર

પ્રિય=વહાલું

લોકમાં=દુનિયામાં
ઉત્તમ=સૌથી સાફ; શ્રેષ્ઠ
માલવિના=દમ વગરનું, કિંમત
વગરનું; નકામું
મહીપતિ=પૃથ્વીનો ધણી;
રાજા
ખપી ગયા=મરી ગયા; નાશ
પામ્યા
ભૂ=પૃથ્વી; દુનિયા
ખેલ ખેલી=રમત રમી; પો-
તાનું કામ કરી

વિશેષ=વધારે; ઘણું
વર્ણન=વાત; હકીકત
વધાઈ=વધારે કહું
મનુષ્ય કાયા=માણસનું શરીર;
માણસનો અવતાર
કાયા=દેહ; શરીર
મેળ=મજા
ઘડી=જનાવી
ઘાટે=આકારે
અખંડ=કાયમ; અચળ; પૂરું
સ્વર્ગે=દેવલોકમાં

સમજૂતી—અરે આ સારો માણસનો અવતાર આવ્યો છે, તે ઘણી શક્તિવાળા પરમેશ્વરે બનાવ્યો છે; માટે જો તમે તમારું ભલું ચાહતા હો, તો કંઈક સાફ કામ કરો. (૧)

કદાપિ વખત નકામો ગુમાવશો નહિ, અને પરગણુ હો એવું સાફ નામ મેળવો, કગાઈ કરવાથી નામ નકારામાં ગણાય છે; માટે કંઈક સાફ કામ કરો (૨)

પરમેશ્વરને જે કામ વહાલું છે, તે કામ આ દુનિયામાં સારામાં સાફ છે; ખીણું બધું કામ બિચાઈ નકામું છે, માટે કંઈક સાફ કામ કરો. (૩)

રાજાઓ પણ દુનિયા પર પોતાનું કામ કરી રાજ મૂકીને

મરી ગયા; હું (દલપતરામ) શું વધારે વાત કહું, માટે કંઈક સાફ કામ કરો. (૪)

માણસનો અવતાર મોજ લોગવવા માટે આપ્યો નથી. માણસનો અવતાર પશુ પક્ષીના આકારનો બનાવ્યો નથી. માણસનો અવતાર દેવલોકમાં પણ કાયમ સુખ આપનાર છે માટે કંઈક સાફ કામ કરો. (૫)

બોધ—આ દુનિયામાં પરોપકારી કામ કરી નામ અમર કરી જવું, જેથી સ્વર્ગમાં પણ સુખ મળે.

રૂડો, જગત્પતિ, બીજું, મહીપતિઓ, વિશેષ, વર્ણુન, મનુષ્યકાયા, નથી, પશુપક્ષિઘાટે, સ્વર્ગે.

પાઠ ૨૭ ઈદિ.

ઈદિ=કરીથી આવનાર; મુસલ-
માનનો એક તહેવાર

મુસલમાની વરસનો છેલ્લો

મહીનો=ઝિલ્હજ

મક્કા=મહમદપેગંબરસાહેબની

જન્મ ભૂમિ

હજજ=ગત્રા

તારીખ=તિથિ; દિવસ

ધામધૂમથી=ઠાઠમાઠથી

બુદ્ધાને=પરમેશ્વરને; અલ્લાને

અર્પણ કરવા=ભેટ આપવા

લોગ આપવા

યાદગીરી=નામના

કુરાન=મુસલમાનનું ધર્મપુસ્તક

સ્વપ્નુ=ઝિંદગીમાં આવતા વિચાર

તું વિચાર કર=તારે માટે

મારે-શું કરવું તેની તું

સલાહ આપ

હુકમ=આજ્ઞા

રહેમ=મહેરબાની

ધીરજવાન=દુઃખથી નહિ

હરનાર; સંકટની પરવા ન કરનાર

પુદાની મરજીને તાબેથયા

=અક્ષાની મરજી પ્રમાણે કર્યું.

સ્વપ્નને સાચું કર્યું =

સ્વપ્નામાં જે વિચાર આવેલા

તે પ્રમાણે કર્યું

ધર્મનાં કામ કરનારને =

પુણ્યશાળીને

બહલો = અવેળા આપું

કસોટી = પરીક્ષા

અપી = અર્પણ કરી; આપી

જમાનો = યુગ; વખત

હઝરત = નામદાર

ગુંબરા = શકિત; ગબ્બું

ગાળે છે = ગુમાવે છે

સખાવત = દાન

દાન = ખેરાત

મુખારકબાદી = ફતેહની

ખુશાલી; અલિનંદન

મુખારકબાદી આપે = એક

બીજાનું ભલું ઇચ્છે

મિજલસ = આનંદ મેળવવા

માટે મળેલી મંડળી

પસાર કરે = પુરો કરે છે

સવાલ મુગલમાનોનો મોથી માટે તહેવાર કયો અને તે કયે દિવસે આવે છે? બકરી ઇદના દિવસને માટે હઝરત મુહંમદ પેગંબર સાહેબની શી આજ્ઞા છે? મુગલમાનના મહીના ગણાવો. જ. (૧) મોહરમ. (૨) સફર. (૩) રખીઝિલ. અવલ. (૪) રખીઝિલ આખર (૫) જમાદીલ આખર. (૬) જમાદીલ અવલ. (૭) રજબ. (૮) સાબાન. (૯) રમજાન. (૧૦) સવ્વાલ. (૧૧) ઝિલકાદ. (૧૨) ઝિલહજ.

સહુથી; મક્કાની; હજજનો; દસમી; ધામધૂમ-થી; ઈબ્રાહીમ; ઈસ્માઈલ; અપોણુ; સ્વપ્નું; કસોટી;

અર્પી; શાંતિ; ગુંજશ; બંદગી; મિજલસ; મોજમઝામાં.

પાઠ ૨૮ અનાજ ભાગ ૧ લો.

કઠોળ=બે દાળવાળાં અનાજ.

બાવટો, કોદરા, ડાંગ, ચીણો

બંટી=ઝીણું હલકું અનાજ

પોપણુ=ગુજરાન; ગુજરા

વવાય=રોપાય

ચાસ=હળ વડે પાટેલા આડા

ઉભા લીસોટા

ઓરણી કરે છે=ઓરે છે;
રોપે છે

કણસલાં=ડુંડા; જેમાં અના-
જના દાણા થાય છે એવો
છોડનો ભાગ

છેડે=મથાળે

છોતરાં=છોડાં

સવાલ—અનાજનાં નામ દો. દાળ શેની શેની થાય છે ? કરોળ ગણાવો. ગરીબ લોક કયું અનાજ ખાય છે ? પૈસાદાર કયું અનાજ ખાય છે ? હુબળા, ચાંધરા, નાયકડા, કુંકણા, ઢોડીઆ, ગામટા વગેરે લોકો કયાં અનાજ ખાય છે ? ઘઉંના કણસલાંને શું કહે છે ? જ. ઉખી.

અડદ; કઠોળ; પોપણુ; ડુંડાં; ફૂટ; કણસલું.

પાઠ ૨૯ અનાજ ભાગ ૨ નો.

ડાંગર=ભાત; ચાખાનો છોડ

ધરૂ=કુમળા છોડ; તરૂ

કયારા=પાણી ભરાયેલા નાના
ખાડા

કયારડા=કયારા

ઘુંટણપૂર=ઘુંટણ જેટલા

સાંઠા=છોડ

દાંતરડું=અનાજ ધાસ વગેરે
કાપવાનું વાંકું હથિયાર

સવાલ—ધરુ એટલે શું ? ઓછા વરસાદવાળી જગ્યામાં ડાંગર થતી નથી તેનું કારણ શું ? કણસલામાંથી ડાંગર કેવી રીતે છુટી પાડે છે ?

સાર—બાજરીઆમાં બાજરી; કણસલામાં જુવાર; ઉબીમાં ઘઉં, ડાંગર ને જવ; તલસરામાં તલ; શીંગમાં કઠોળ; અને પોપટામાં ચણા થાય છે.

શિખવ્યું, ક્યારા, ક્યારડા, ઘુંટણપૂર, સાડાં, હાંતરડા.

પાઠ ૩૦ પાણી પહેલી ચણીએ પાળ.

પાણી પહેલી ચણીએ

પાળ=પાણી આવતાં પહેલાં

પાળ બાંધીએ. મતલબ કે

કામ કરતાં પહેલાં વિચાર

કરીએ

વિરામ=વિસામો; શાંતિ

વિરામ કરી રહીએ=નિરાંતે

ઉઘીએ

સાલે=થાય

અંતરમાં=મનમાં

સાલ=હુઃબ

લડાય=આગ

સદા=દરરોજ; નિત્ય

પ્રથમ=પહેલાં; અગાઉ

સંભાળ=તપાસ; તજવીજ

રજની=રાત

રજનીને અંત=પાછલી; રાત;

મળસ્કે

અત્યંત=ઘણીજ

શાલ=ઝિનતું કીમતી લુગડું

આથરે=ભટકે

તાલ=ઠેકાણું; જોગ

રગરગમાં=નસનસમાં

ફંધાણો=ભરાયો; ભેગો થયો

ઓસડ સંભોગ=ઓસડ

કરવાથી

સંભોગ=મેળાપ

| નિકાલ=તોડ

સમજુતી—દિવસ એવું કામ કરવું, કે જેથી મનમાં દુઃખ થાય નહિ અને રાતે નિરાંતે ઉઘાય, માટે કામ કરતાં પહેલાં વિચાર કરવો. (૧)

જ્યારે ઘરમાં આગ લાગી હોય, ત્યારે કુવો ખોદાય નહિ, મતલબ કે કુવો ખોદી પાણી કાઢી તે પાણીથી આગ હોલવી શકાય નહિ, હંમેશા પહેલાંથીજ તજવીજ રાખીએ, કામ કરતાં પહેલાં વિચાર કરવો. (૨)

શિઆગાસાં પાછલી રાતે તો ટાઢ ઘણી પડે, તેજ વખત શાલ વાગવા બેસીએ, તો શાલ વણાઈ તે કામમાં આવે નહિ. માટે કામ કરતાં પહેલાં વિચાર કરવો. (૩)

ઉનાળામાં વનમાં ભટપ્રીએ, અને પછી ત્યાં ખરોતડકો પડે. તે વખતે ત્યાં છત્રીનું ઢેકાણું હોય નહિ, માટે કામ કરતાં પહેલાં વિચાર કરવો. (૪)

નસનસમાં રોગ લશયો, તે તો ઝોસડ કરવાથી જાય નહિ. તો તે આગળથીજ તોડ (ઉપાય) કરીએ તો મટે: માટે કામ કરતાં પહેલાં વિચાર કરવો. (૫)

બોધ—કામ કરતાં પહેલાં વિચાર કરવો.

વિરામ, ચણીએ, અત્યંત; રૂંધાણો; સંભોગ; નિકાલ.

પાઠ ૩૧ શરીરનું સુખ.

ચાકર=સંવક

નકર=વેળાનો લીધેલો ચાકર;

ગુલામ

ખિજમત=સંવા; ચાકરી

ખડા=હાજર

વૈભવ=સુખનાં સાધન

તળીએત=શરીર

દરજા=ભાગ.

મંથો=સાંથા; યંત્ર

વખતસર=વખત પ્રમાણે

ઘસારો=ઘસાવાથી પડેલી જોટ

ટકે છે=ચાલે છે; નલે છે.

ઘટતી=જોઈએ તેટલી

નડતો=હસાનું કરતો

નીમ=નિયમ; ધારા

હજમ કરવા=પચાવવા

તાજી=ચાકળી; ખુદી

ચાકળાઈ=સ્વચ્છતા

નિયમસર=નિયમ પ્રમાણે

પચાવી=જેરવી

લહેજત=મજા, રસ

પેટ સાફ આવે=ખાંડા

ખુલાસે થાય

એકંદર=ખધી રીતે

ખોધ—(૧) વખતસર શક્તિ પ્રમાણે કામ કરવું. (૨) જોઈએ તેટલી કચરત કરવી. (૩) જોઈએ તેટલો આરામ લેવો. (૪) ખાવા પીવામાં નિયમ રાખવો (૫) તાજી હવામાં દરરોજ ફરવા જવું. (૬) શરીરને કપડાં સ્વચ્છ રાખવાં. (૭) ઘરમાં ને ઘરની આસપાસ ચાકળાઈ રાખવી. (૮) રાતે દશ વાગે સૂઈ સવારે છ વાગે ઉઠવું.

સાર—દુનિયામાં મોટામાં મોટાં ચાર સુખ છે, તેમાં શરીરનું સુખ સૌથી મોટું છે.

૩૮] ત્રિવેદિ વાં પુસ્તક ૪ ધાના અર્થની નોટ સાત આના

પહેલુ સુખ તે બતે, નર્યા, ખીજું સુખ તે ઘેર દીકરા;
ત્રીજું સુખ સુકુળની નાર, ચાથું સુખ કોડીએ બાર.
દુનિયામાં, ખિજમત, દરજે, ઘસારો. ચોક્ખાઈ.

પાઠ ૩૨ પતેતી
પતેતી=પારસીની દીવાળી;
પસ્તાવામાં પડેલો
પંથ=ધર્મના પ્રાંટ
કબીસો=૧૨૦ વરસ એક
મહીનો વધારે ગણવો તે
ઝરથુસ્ત ધર્મ=પારસીઓનો
ધર્મ

રિવાજ=ધારો

છૂટકારો=છૂટી; નિકાલ; છૂટકો

સવાલ—પારસી વરસના છેલ્લા દિવસને શું કહે છે ?
પારસીમાં કેટલા પંથ છે ને તે કયા કયા ? કદમી કરતાં
શહનશાહીનું વરસ એક મહીનો માડું આવવાનું કારણ
શું ? પતેતીનો અર્થ શો ? જેમના વરસને દહાડે પારસીઓ
શું કરે છે ?

પતેતી, શહનશાહી, ઝરથુસ્તધર્મમાં, રિવાજ,
છૂટકારો, અહુરમઝદ, શક્તિની, સ્તુતિ, આતશબ-
હેરામમાં, ખુશાલીમાં, પ્રાર્થનામાં.

અહુરમઝદ=પારસીઓએ
માનેલા પરમેશ્વર
પ્રાર્થના=સ્તુતિ કરી કંઈ માગવું
તે; બંદગી
ઉજમાળો=આનંદનો; આરો
સ્તુતિ=વખાણ
માફી=ક્ષમા
આતશબહેરામ=અગિઆરી;
પારસીઓનું દેવળ
ગાળે છે=કાંઠે છે; ગુમાવે છે.

પાઠ ૩૩ દેડકો અને

સાપ, ભાગ ૧ લો.

વેર=અદાવત; દુશ્મનાઈ

અક્કલ ખોઈએસે છે=ભાન

ગુમાવે છે

ખડાદુરીનું=શુરાતનનું

વેર વાળું=વેર લઉં

ચુકિત=નહીર; ઉપાય

વેરી=દુશ્મન; શત્રુ

દુશ્મનને=વેરીને

શરણે=તાબે

દર=ખાકું; કીડી, મંકાડા, ઉંદર

વગેરેનાં ઘર.

એકાદ=એક પાણી; આશરે એક

મદદ=સહાય; આસરો

નિરાંતે=સુખેથી

સમજીતી -- દુઃખ આપનાર કાંટો જેમ કાંટાથીજ કાઢીએ છીએ, તેમ દુઃખ આપનાર શત્રુને શત્રુથીજ મારીએ.

અક્કલ, વિચાર્યું, અનુકુલ, દેડકો, નિરાંતે

પાઠ ૩૪ દેડકો અને

સાપ, ભાગ ૨ જો.

ખૂટયું=ઘટયું; ઓછું થયું

પત્ની=સ્ત્રી; ધણીઆણી

વારો=વખત

ફેસલાવી=ખોટું સમજાવી

ખાડાને=નામે

સંદેશો=કહેણ

જવાબ=ઉત્તર

ભરોસો=વિશ્વાસ

સવાલ--દેડકો અને સાપની વાત કહેા

સાર--જીવ અને પૈસાના બચાવ માટે દુશ્મનને તાબે થઈએ તો તે દુશ્મનજ આપણા જીવ અને પૈસાનો ભક્ષ કરે છે.

ખૂટયું, પત્નીને, સંદેશા, ભૂખ્યો, ભરોસો.

પાઠ કેપ શક્તિ વિચારીને
કામ કરવું.

લાંબાં સાથે ટુંકો જાય=
મોટાની બરોગરી નાના
કરવા જાય

તકે=વખત; દાવ લાગ

તમામ=બધો

શક્તિ=શુભશ; ગળું

દેખાદેખી=એક બીજાનું
જોઈને

સાથે=સાધના કરે

જોગ =ધાસને રોકીને મનને

એકલા ઈશ્વરમાં પરાયણું તે

પંડ પડે=શરીર પડે; મરે

વાધે=વધે

શ્રીમંતો=પૈસાવાળા

લાણું=લક્ષ જેવા સાણ પ્રસંગે
કંઈ વહોંચવું તે

કૂલણુજી=વાખાણથી માળ
થઈ ખરચ કરનાર

કુલાય=ખુશ થાય

દુખે મરે=દુઃખી થાય

દામ=પૈસા

દોરે=દોરડા પર

નટ=નાચનાર; દોરડા પર કરમ
રત કરનાર

જમને ધામ જાય=જમને
ધેર જાય એટલે મરે

ધામ=ડેકાણું; ઘર

મમજી લો=ધ્યાનમાં લો

સારુ=સારી

કોટિક વાર=કરોડ વખત

દાખે=બતાવે; કહે

મુખથી=માઢેથી

દલપતરામ=કવિનું નામ છે
એ વહવાણના સ્ત્રીના હતા.

સમજુતી—લાંબા સાથે ટુંકો જાય તો તે મરી જાય
નહિ, પણ માંદો તો ધાયજા; તેટલા માટે ગંધી વખત

આપણી શક્તિનો વિચાર કરી કામ કરવું. (૧)

ખીજનું જોઈ જે યોગની સાધના કરે, તો તે મરે, અથવા તો તેમનામાં રોગ વધે; ત્યારે તમામ લોક બેવકુફમાં ગણે, માટે આપણી શક્તિનો વિચાર કરી કામ કરવું. (૨)

પૈસાદાર ઘણાં લડાણાં વહેંચે, તેનું જોઈ પુલણુજ પૈસા ખરચી ખુશ થાય, અને પછી દુઃખી થાય, માટે આપણી શક્તિનો વિચાર કરી કામ કરવું. (૩)

નટ લોક દોરડા પર નાચે છે ને ફરે છે, તેનું જોઈ જો ખીજે માણસ એવું કરે; તો તે નક્કી મરણ પામે, માટે આપણી શક્તિનો વિચાર કરી કામ કરવું. (૪)

હલપતરામ કવિ મોઢેથી કહે છે, કે હું કરોડવાર સાચું કહું છું કે આ સારી શિખામણો ધ્યાનમાં રાખીને આપણી શક્તિનો વિચાર કરી કામ કરવું. (૫)

બોધ—આપણા ગત પ્રમાણે કામ કરવું.

મૂર્ખમાં, શ્રીમંતો, શક્તિ.

પાઠ ૩૬ શ્રી કૃષ્ણનું
બાળપણ ભાગ ૧ લો.
શ્રીકૃષ્ણ=વિષ્ણુનો આઠમો
અવતાર; વસુદેવ ને દેવકીના
પુત્ર; ભગવાન
બાળપણ=નાનપણ

આવણુ વહ આઠેમ=ગોકર્ણ
આઠેમ; જન્માષ્ટમી
ઓચ્છવ=આનંદનો દિવસ;
ઉત્સવ
ભજન=ગુણગાન
મથુરા=જમના નદીને કાંઠે

શહેર છે
 ઘાતકી=દયા વગરનો; નિર્દય
 કંસ=મથુરાનો રાજા; ઉગ્રસેનનો
 પુત્ર; શ્રીકૃષ્ણનો મામા;
 દેવકીનો ભાઈ
 ઉગ્રસેન=દેવકી ને કંસના
 પિતા
 દેવકી=શ્રી કૃષ્ણની મા; વસુ-
 દેવની સ્ત્રી; કંસની બેન;
 ઉગ્રસેનની પુત્રી
 મધરાતે=રાતે બાર વાગે
 ગોકુળ=મથુરા પાસે ગામ છે
 કન્યા=છોકરી; પુત્રી
 ચોકીદારો=પહેરેગીરો
 શરમાઈ=લજાવાઈ

બોળામાં=ગોદમાં
 ઉમંગકાથી=ઉમંગથી; હોંસથી
 પાતાળ=પૃથ્વીની નીચેનો ભાગ
 અચંબો=નવાઈ; આશ્ચર્ય
 ગોવાળ=ગાયો ચરાવનાર
 મમતા=માયા; હેત
 મસ્તી=તોફાન
 પજવતા=હેરાન કરતા
 રાવ=દરિયાદ
 ઉખળું=સાંભેલું; મુમળું
 પૂતના=એ રાક્ષસ સ્ત્રીનું
 નામ છે
 વેશે=દેખાવથી.
 ડોળા ચઢી ગયા=આંખો
 બહાર નીકળી પડી

સવાલ—શ્રીકૃષ્ણનો જન્મ કોને ત્યાં, ક્યારે ને કયે
 દિવસે થયો હતો? શ્રીકૃષ્ણનાં મા, બાપ, ભાઈ, મામા
 અને દાદાનું નામ શું? વસુદેવ ને દેવકીને કેદ કરવાનું કારણ
 શું? કૃષ્ણને બચાવવા વસુદેવે શું કર્યું? કંસ કોને પત્થર
 સાથે અકાળવા ગયો? ત્યારે તેણે શું અવાજ સાંભળ્યો? શ્રી-
 કૃષ્ણની બાળલીલા કહો. પૂતનાનો શ્રીકૃષ્ણે કેવી રીતે જીવ લીધો?

શ્રીકૃષ્ણનું, ઓચ્છવ, મંદિરોમાં, દરોન, જન્મ્યા,
ઘાતકી, જસોદાને, સૂતેલી, પૃથ્વી, મસ્તી, ઉખળે,
અફાળું, પૂતનાને, વેશે.

પાઠ ૩૭ શ્રી કૃષ્ણનું
બાળપણ, ભાગ ૨ જે
ગોળીવાઆ=ગોવાળ
વાંસળી=ખંડી
મીઠો=મધુર
દાણુ=જકાત
બહાને=નામે
કળ=ચેત; સુખ
કદમ=એક જાતનું જાડ
ભુસકો=કુદકો

છક થઈ=અચાંખે પામી
સ્વામી=ધાર્મી; કાળિનાગ
લેખવી=પત કરી; ગણકારી
ઈંદ્ર=સ્વર્ગનો રાજા
ગોવર્ધન=એ નામનો ગોકુ-
ળમાં પર્વત છે.
મુસળધાર=જાડી પારમાં
પડતો
ટચલી=છેક નાની
મહા=કુસ્તીબાજ

સવાલ—કાળીનાગને શા માટે હરાવ્યો ? ઈંદ્ર પુષ્કળ
વરસાદ શા માટે વરસાવ્યો ? એ દુઃખમાંથી શ્રીકૃષ્ણ કેવી
રીતે ગોવાળોનો બચાવ કર્યો ? કંસનો જીવ શ્રીકૃષ્ણ કેવી
રીતે લીધો ?

સાર - -જ્યારે જ્યારે ધર્મનો નાશ થાય છે ત્યારે ત્યારે
પાપીઓનો નાશ કરવા અને સાધુઓનો બચાવ કરવા ભગવાન
અવતાર લે છે. તે પ્રમાણે શ્રીકૃષ્ણ ભગવાને અવતાર લીધો હતો.

ફૂલ, ઉંડાણમાં, ભુસકો, સ્વામી, ઇંદ્રને, પૂજતા,
ગોવર્ધન, સુસળધાર, મહોને, ચોટલી.

પાઠ ૩૮ ભદ્રચ જિલ્લો:
સુખ્ય સ્થળો.

પનો=પહોળાઈ

પાઘડીપનો=પાઘડી લાંબી
વધારે ને પહોળાઈ ઓછી
હોય તે પ્રમાણે લાંબું ઘણું
ને પહોળું ઓછું

પટ=પહોળાઈ

ચકલો=ચાર રસ્તા ભેગા થતા
હોય તે જગા

જાણીતું=નામીયું

ઉત્તમ=સૌથી સારી

કચેરીઓ=ઓફિસો

હાઈસ્કૂલ=અંગ્રેજી ભણાવનારી
મોટી નિશાળ

ઈસ્પતાલ=દવાખાનું

સુધરાઈ ખાતું=મ્યુનિસિપાલ
ખાતું; શહેરની સ્વચ્છતા

રાખવાનું ખાતું

ખંદીખાનું=જેલ; તુરંગ

કોઠી=જથાબંધ માલ ભર-
વાનું ઠેકાણું; વખાર

કુરજો=નદી કે દરીઆ માર્ગે
આવતા માલ પર જગાત
લેવાનું ઠેકાણું

દશાશ્વમેધ=દસવાર અશ્વ-
મેધ કરેલી જગા

વલંદા=ડચ; હોલાંડના રહેવાસી

મસ્જિદ=મુસલમાનોને નિમાજ
પઢવાનું ઠેકાણું

ભાર્ગવ=ભૃગુ ઋષિના વંશના

બ્રહ્મક્ષત્રી=ક્ષત્રીની એક જાત

વાણાટકામ=વાણવાનું કામ

ગળી=ઘેરો આસમાની રંગ

જિલ્લો=ઘણા તાલુકા મળીને
થએલો ભાગ

પેદાશ=નીપજ; પાક

શુકલતીર્થ તવરા ભાડભૂત	} નર્મદાને કાંઠે બંધાનાં સ્થળ છે	અધિક માગ=વધારાનો મહીનો પ્રસંગ=વખત શ્રાવક=જેન ધર્મ માનનાર

સવાલ—નર્મદા નદીને કાંઠે કયાં કયાં પ્રખ્યાત સ્થળો આવેલાં છે? ભરૂચની લાંબાઈ કોણે. ભરૂચનો કોટ કોણે બાંધાવ્યો? ભરૂચમાં જોવા લાયક જગ્યાઓ કઈ કઈ છે? ભરૂચનું શું વખણાય છે? ભરૂચ જિલ્લો કયા પાકને માટે પ્રખ્યાત છે? ભરૂચ જિલ્લાનાં મોટાં ગામ ગણવો. શુકલતીર્થ, તવરા, ભાડભૂત અને કાવી કઈ નદી પર છે, તે શાને માટે પ્રખ્યાત છે? કાવીમાં કયા બે મંદિરો છે?

નર્મદા, અંકલેશ્વર, પટ, હાંસિકૂલ, ઇન્દિપનાલ, બંદીખાનું કોડી, નદીકિનારે, ફરજો, દશાશ્વમેધ, મરિજદ, ભાર્ગવ બ્રાહ્મણ, બ્રહ્મશ્રી, જિલ્લો, ચૂતરના, હાંસોટ, શુકલતીર્થ, પવિત્ર, કાર્તિકી, ભાડભૂત, તીર્થ, પ્રસંગ, શ્રાવકોનું પૂરું

પાંડ ૩૯ પંચમહાલ:	ભાગ
સુખ્ય સ્થળો.	તળેટી=ગર્વ નતા મૂળ આગળની જગ્યા
મહાલ=તાલુકા	ખીણ=જે પહાડ વચ્ચેની નિર્માણ જગ્યા
સમયમાં=વખતમાં	
પૂરું=શહેરનો પાછળથી વધેલો	

આશ્રમ=મઠ

ઘેરો ઘાલ્યો=ચાગરદમશ્રી

ઘેરી લીધું

માચીનો મુકામ=વિસ્તાર

ખાવાની જગા

ચઢાવ=ઢાળ

ટોચ=શિખર

પીર= મરી ગયેલા મુસલમાન

આધુ

કોઠાર=અનાજ વગેરે રાખવાની જગા

કુંડ=છોથી ખાંધેલો ઝરો

કોતરણીવાળા=નકશીદાર

સરહદ=છેવટની હદ

આરો=ઓવારો; ઘાટ

ખડક=પાણીમાં ઢંકાયેલો

પથરો

સવાલ—પંચમહાલ નામ શાથી પડ્યું? પંચમહાલના મહાલ ગણાવો. પંચમહાલ જિલ્લાનું મુખ્ય શહેર કયું છે? પંચમહાલ જિલ્લાના મુખ્ય સ્થળો ગણાવો. ચાંપાનેર કોણે ને કયારે વસાવ્યું? પાવાગઢ વિષે શું દંતકથા છે? પાવાગઢ પર શું શું જોવા જેવું છે? દાહોદ નામ શા પરથી પડ્યું? જ. ગુજરાત ને માળવાની હદ મળે છે તે ઉપરથી દોહદ કહેવાતું અને દોહદ ઉપરથી દાહોદ નામ પડ્યું. હાલોલમાં શું જોવા જેવું છે? ચક્કીના ઓવારાને માટે શું મનાય છે?

ગોધરા, દાહોદ, હાલોલ, પાવાગઢ, તળેટીમાં, ધુમટો, ચક્કીનો.

પાઠ ૪૦ સત્ય.

અત્ય=સાચું

સર્વદા=દરરોજ; હંમેશ

રૂઠે=શુસ્સે થાય

ઈશ=ઈશ્વર; પ્રભુ

સત્ય તો વહેવાર છે=સાચાથી

દુનિયાના કામકાજ આલે છે

વહેવાર=આપ લેનો સંબંધ

છાંડીશ=છોડીશ; મૂકીશ

સાક્ષી=સાહેલી

હીણો=નકારો; નીચ

ઉપરે=ઉપર

વિશ્વાસ=ભરોસો

નિરાશ=નાઉમેદ.

લવે=કહે; બંદે

નરસો=નકારો

ધાત=ભંગ; નાશ

ભંગ=નાશ

સમ=સરખો; બરાબર

મનરંગ=મનનું ચોકબું સ્થ-

રૂપ: મનના સારો વિચાર

સમજુતી—ઈમેશ સાચું બોલવું, જુઠું બોલાવાથી પરમેશ્વર ગુસ્સે થાય છે; સાચાથીજ દુનિયાનાં કામકાજ આલે છે, માટે કદાપિ સત્ય છોડીશ નહિ. (૧)

જે માણસ બોટી સાક્ષી પુરે, જે માણસ જુઠું બોલે; જે માણસ બોટી વાતો ચલાવતો હોય તેને નીચ પાખી એટલે ઘણો દુષ્ટ જાણ. (૨)

જુઠા બોલ (જુઠા માણસ) ઉપર ભરોસો રાખતો નહિ; અને તારું કામ કરીશ એમ કહી કોઈને નિરાશ કરતો નહિ. (૩)

જે માણસ કહે કંઈ, અને કરે કંઈ, તે માણસ જે સાચું બોલે; તોપણ લોક તે માને નહિ, અને તે માણસ તો નકારા કાચ જેવો છે. મનલબ કે નકામો છે. (૪)

જે ભરોસા તોડે, જે વચનનો ભંગ કરે એટલે બોલેશું
પાળે નહિ. જેના મનના રંગ બગડ્યો, તેના જેવા પાપી
બીજો કોઈ નહિ. (૫)

બોધ—હમિશા સાચુંજ બોલવું.

સર્વદા, બોલવું, વહેવાર, વિશ્વાસ, નિરાસ,

પાઠ ૪૧ સલામ.

હાલ=હમણા; આ વખતે

રીતિ=રીત; નિયમ

આણી=લાવી

વહાલ આણી ભાણીએ=

હોંસથી ભાણીએ

ગીત=ગાયન

નીતિ=સાચી ચાલ

નરસી=નહારી

ચાલ=રીત; ટેવ

મેહેર=મહેરબાની; દયા

ખુદાની=પરમેશ્વરની

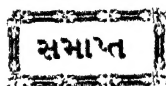
સાલ=પરમ

સમજૂતી—હાલ સૌને સલામ નિયાળની રીત સારી છે,
તેથી હોંસથી ભાણીએ છીએ. હાલ સૌ સાહેબોને સલામ. (૧)

ગાન અને રમતમાં સારી ચાલ શીખીએ છીએ, તેથી
નહારી ટેવ સુધારે છે. હાલ સૌને સાહેબોને સલામ. (૨)

પરમેશ્વરની મહેરબાની હશે મતલબ કે આપણે જીવતાં રહીશું
તો વળી ખીજે વરસે મળીશું. હાલ સાહેબો સૌને સલામ. (૩)

રીતિ, વહાલ, નીતિ, મળશું.

વર્નાક્યુલર ટેક્સ્ટ બુક્સ રીવિઝન કમિટીએ

તૈયાર કરેલી ચોપડીની

મેસર્સ. સી. ડી. શાહ એન્ડ કો. કૃત અર્થની નોટો
તૈયાર છે.

ત્રિવેદિવાચનમાળા પુસ્તકોના અર્થ તૈયાર છે.

પુસ્તક ૧લાના ૦-૪-૦

પુસ્તક ૨જાના ૦-૫-૦

પુસ્તક ૩જાના ૦-૬-૦

પુસ્તક ૪થાના ૦-૭-૦

પુસ્તક ૫માના ૦-૮-૦

પુસ્તક ૬ઠ્ઠાના ૦-૯-૦

પુસ્તક ૭માના ૦-૧૦-૦

કન્યા વા. ત્રણ ભાગની
અર્થની નોટો તૈયાર છે.

બાળવર્ગથી પાંચમા ધોરણ સુધીના “મુખ્યગણિત શિક્ષક”
ગુજરાતની સામાન્ય ભૂગોળની પ્રશ્નોત્તરમાળા ૩ આવ્યાના.
મુખ્યાર્થ ઇલાકાની ભૂગોળની પ્રશ્નોત્તરમાળા ૪૫ આવ્યાના.
હિંદુસ્તાનની સાં ભૂગોળની પ્રશ્નોત્તરમાળા ૪ આવ્યાના.
બીજા ધોરણ માટે અંગ્રેજીગણિતના મનોચત્ર પાંચ આવ્યાના.
બાળવૃક્ષોથી પાંચમી સુધીના “ડિક્ટેશન શિક્ષક”

શાહપોર
સુરત.

છગનલાલ મોતીરામ શાહ
“મુખ્યગણિત શિક્ષક” વગેરેના કર્તા.

